6. ÜNİTE

HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASI

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Sizce bir hadisin söylenme ortamı, kime ve nasıl bir bağlamda söylendiği hadise verilecek anlamı ve hadisten elde edilecek sonucu değiştirir mi?

2. Hadisleri doğru anlamak için derinlemesine Arapça bilgisinin önemi ne olabilir? Araştırınız.

3. Hadisleri anlamak için Kur'an-ı Kerim'den yararlanmak gerekir mi? Düşününüz.

4. Hadisleri doğru anlamak için fıkıh, siyer bilmenin önemini değerlendiriniz.

5. Hadisleri yorumlamada fen bilimleri ya da sosyal bilimlerden yararlanabilir miyiz? Araştırınız.

1. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasını Konu Edinen Geleneksel Hadis İlimleri

Hadis ve sünnetin, İslam'ın doğru anlaşılıp uygulanmasında çok önemli bir yeri vardır. Çünkü "hadis" ve "sünnet", Kur'an-ı Kerim'in hemen yanında dinin ikinci temel kaynağıdır. Tefsir usulünde, Yüce Kur'an'ın doğru anlaşılması için nasıl bazı temel ilkeler belirlendi ise hadis ilminde de metinlerin anlaşılmasına dair bazı esaslar ortaya konulmuştur.

Hadis ilminin iki temel unsuru vardır. Biri, hadislerin Peygamber Efendimize ait olup olmadığının tesbit edilmesi, diğeri ise bu hadislerin doğru anlaşılıp yorumlanmasıdır. Bu iki unsurun birincisi sened ile ilgili olup **rivayet (rivayetü'l-hadis)**, ikincisi ise metin ile ilgili olup **dirayet (dirayetü'l-hadis)** ilmi adını alır.

Resullullah Muhammed

KONUŞALIM

Hadis ve sünnetin öğrenilmesi ve anlaşılmasının önemi üzerine arkadaşlarınızla konuşunuz.

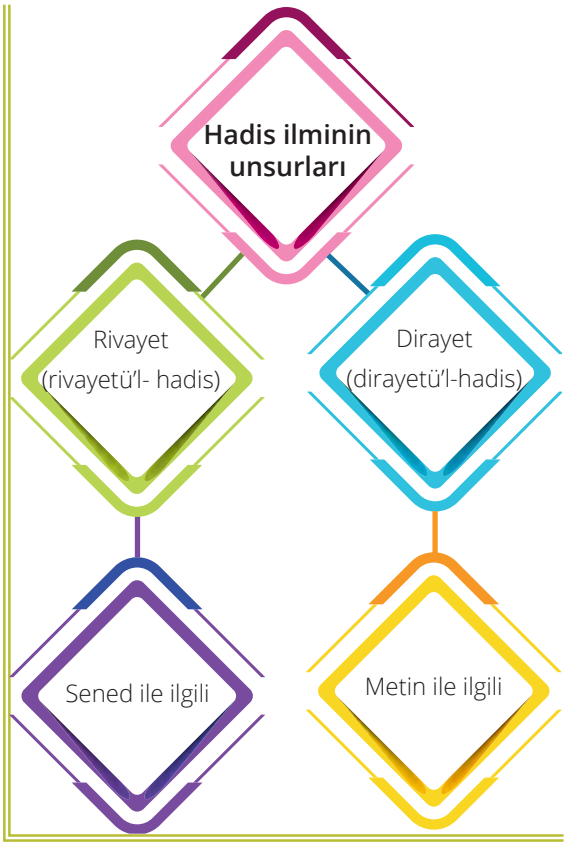

BİLGİ KUTUSU

Osmanlı ilimler tarihçisi Taşköprîzâde (ö. 968/1561) şöyle der:

"Rivayetü'l-hadis ilmi, zabt ve adalet yönünden ravilerin hallerini, muttasıl ve münkatı' olması yönünden de senedin durumunu inceleyerek hadislerin Resulullah'a ulaşmasını konu edinen bir ilimdir.

Dirâyetü'l-hadis ilmi ise, Arap dilinin kurallarına ve İslam hukukunun genel ilkelerine dayanarak ve Peygamberin (s.a.v) sünnetine uygun bir şekilde, hadis lafızlarından hareketle anlam ve yorumunu araştıran bir ilimdir."

(Taşköprizâde, Miftâhu's-Sa'âde, C 2, s. 52, s.113.)

Rivayetü'l-hadis ilminde, isnad zincirleri araştırılarak hadislerin Resul-i Ekrem'e ulaşması ele alınır.

Dirayetü'l-hadis ilminde ise hadislerin özellikle doğru anlaşılması amaçlanır. Dirayetü'l-hadis ilminin başlıca kaynakları Kur'an, sünnet, siyer ve fıkıh ilmidir.

Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasını konu edinen başlıca ilim dallarını görelim:

Hadis ve Sünnetin Doğru Anlaşılmasını Konu Edinen Başlıca İlim Dalları

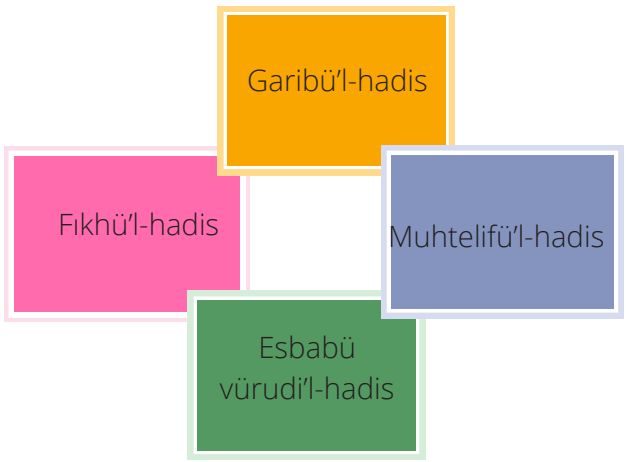

Fıkhü'l-Hadis

Fıkhü'l-hadis tamlamasındaki "**fıkıh**" kelimesi; sözlükte anlamak (fehim), kavramak, yetkinlik (dirâyet) gibi manalara gelir. Terim anlamı ise hadis ve sünneti doğru anlamak, gözetilen amaç ve sonuçları çıkarmak demektir. Fıkhü'l-hadis, bir hadisi sadece anlamak (fehim) değil, onun anlam zenginliğini kavrayıp amacını sezmektir. Çünkü fıkıh ile fehim arasında ince bir fark vardır. Nitekim hadis ve fıkıh âlimi Tahâvî, "Her fakih fehîmdir (anlayış sahibidir). Lakin her fehîm fakih değildir." der.

Anlayış sahibi olmak ve anlam zenginliğini fark etmek, Allah'ın bir lütfudur. Peygamber Efendimiz bu durumu *"Allah kime hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar."* hadisiyle belirtmiştir.

İlk hadis usulü yazarlarından Râmhürmüzî (ö. 360/970), hem rivayet hem de dirayet ilimlerini bilen âlimlerin üstünlüğü hakkında şöyle der:

"Hadis ile fıkıh birlikte oldukları zaman mükemmel olur, birbirinden ayrıldıkları zaman ise noksan kalır."

Bu sözden anlaşılan şudur: Muhaddis öncelikle rivayet ettiği hadisi, fakih de özellikle dirayeti, yani o hadisin taşıdığı anlamı korumayı amaçlar. Gerçekte ise bunlar birbirini tamamlayan ilimlerdir. Bir âlim hem hadis rivayet ediyor hem de hadisin fıkhını biliyorsa ortaya çıkan problemlerin çözümünde daha başarılı olur. Aynı şekilde bir fakih, ilgili hadisleri göz önünde bulundurarak konuyu ele alabiliyorsa, daha etkili olur. Nitekim Ahmed b. Hanbel bu durumu şöyle anlatır: "Eğer Şâfiî olmasaydı, fıkhü'l-hadisi tanımazdık." ve "Şâfiî gelinceye kadar biz, ehl-i rey ile karşılıklı atışıp dururduk, aramızı o düzeltti."

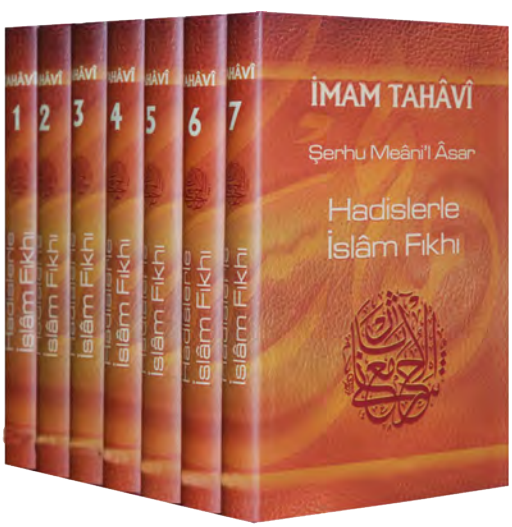

Ebu Ca'fer et-Tahâvî'nin (ö. 321/933) Şerhu Meânî'l-Âsâr adlı kitap nüshası, fıkhü'l-hadis alanında önemli bir kaynaktır.

İşte, bir disiplin olarak fıkhü'l-hadisten "en yüce ilim" ve "en şerefli ilim" diye söz edilmesi, bu yüzden anlamlıdır. Çünkü fıkhü'l-hadis ilminden, yani dirayetten uzak bir rivayet yöntemi, hadislerin yanlış yorumlanmasına ve gerektiği gibi anlaşılamamasına yol açar.

TARTIŞALIM

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde ***"Atların alınlarında kıyamete kadar hayır vardır."*** (Buhârî, Cihâd ve Siyer, 43; Müslim, İmâret, 96.) buyurmuş, Müslümanların düşmanlarına karşı at yetiştirmelerini istemiştir. Bu hadis ile Peygamber Efendimizin aslında teşvik ettiği husus, düşmana karşı sadece at beslemek değildir. Müslümanlar içinde yaşadıkları dönemde, hangi savaş vasıtaları ve donanımlara sahip olmaları gerekiyorsa o vasıtaları edinmelidirler.

Yukarıdaki hadisi yorumlayabilmek, sizce hangi ilim dalını bilmeyi gerektirmektedir?

TARTIŞALIM

Ahmed b. Hanbel'in aşağıdaki sözünü fıkhü'l-hadis'i bilmenin önemi açısından tartışınız.

"Eğer İmâm Şâfiî olmasaydı, biz fıkhü'l-hadisi tanımazdık. O gelinceye kadar biz, ehl-i rey ile karşılıklı atışıp dururduk, aramızı o düzeltti."

(Hatib Bağdâdî, el-İhticac bi'ş-Şâfiî, s. 57.)

Muhtelifü'l-Hadis

Muhtelifü'l-hadis ilmi, anlam bakımından birbirine zıt görünen ancak dikkatle incelendiğinde araları uzlaştırılan ve zıtlığı giderme yolları gösterilen hadisleri inceler.

Aslında bu disiplinde, hadislerde gerçek çelişkiden değil, sadece görünüşte bir ihtilaftan söz edilebilir. Çünkü Allah'ın Elçisinin birbirine zıt veya tutarsız sözler söylemesi ve böylece çelişkiye düşmesi mümkün değildir.

Mesela Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde "*Laf taşıyan cennete giremez.*"[1] buyurmuştur.

Bir başka hadiste ise *"Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak vefat eden kimse cennete girer."*[2] buyurulmuştur. Bu iki hadis ilk bakışta her ne kadar birbiri ile çelişiyor görünse de aslında aralarında gerçek anlamda bir çelişki yoktur. İki hadisi beraber yorumladığımızda, laf taşıyan kimselerin diğer Müslümanlarla beraber cen-

Muhtelifu'l-Hadis alanında yazılmış Türkçe bir eser.

1 Müslim, İman, 168-169.
2 Müslim, İman, 43.

nete giremeyecekleri, mutlaka günahlarının cezasını çekecekleri ancak Allah'tan başka tanrı olmadığına inanıyorlarsa eninde sonunda cennete gireceklerini anlarız. Bu yöntemle hadisleri yorumlamaya **"cem-te'lif"** denir.

Birbiriyle çelişiyor gibi görünen hadisler bazen Hz. Peygamberin peygamberliğinin farklı zamanlarına ait uygulamaları anlatıyor olabilir. Mesela, önceleri serbest olan bir uygulama daha sonra yasaklanabilmiştir. Yahut önce yasak olan bir fiil daha sonra serbest bırakılabilmiştir. Dinî ve hukûkî hükümlerin topluma yavaş yavaş, sindire sindire öğretilmesi bakımından bu değişikliklerin olması oldukça tabiidir. Mesela Peygamber Efendimiz önceleri kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamış ancak daha sonra serbest bırakmıştı.[3] Hükümlerin zaman içinde değişmesine **"nesih"** denir.

Hadislerde nesih ile ilgili yazılmış Türkçe bir eser.

Garîbü'l-Hadis

Garîbü'l-hadis, hadis metinlerinde geçen ve az kullanıldığı için anlaşılması zor olan kelimeleri açıklayan bir ilim dalıdır. Bu ilim sayesinde hadislerde geçen nadir kelime ve kavramlara yanlış anlam yüklenmemiş olur.

Arap Yarımadasının değişik bölgelerinden gelen bedevîler, Resulullah'a İslamiyet'e dair sorular sorarlardı. Arapçayı edebî inceliklerle bilen Peygamber Efendimiz de onlara kendi lehçeleriyle cevap verirdi. Çünkü Allah Teâlâ ona az sözle çok anlam ifade etme (cevâmiu'l-kelim) yeteneği vermişti.[4]

Resulullah Efendimizin vefatından sonra yeni Müslümanların sayısı artınca, hadislerdeki nadir kelimeleri açıklamaya daha çok ihtiyaç duyuldu. Mesela *"Rikâzda beşte bir vardır."*[5] hadisini ele alalım. İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe ve talebeleri "rikâz" kelimesine, hem harabelerde eski milletlerden kalan define hem de yerde bulunan veya yerden çıkarılan maden anlamı vermişlerdir. Buhârî (ö. 256/869) ve İbn Hazm (ö. 456/1063) gibi âlimler ise, kelimenin anlamını sadece Cahiliye Dönemi'nin definesi ile sınırlı tutmuşlardır. Kelimeye verilen anlam değişince hadisten hareketle elde edilen fıkhî sonuçlar da değişmiştir. Demek oluyor ki hadislerin mana ve maksadının farklı anlaşılmasında ve yorumlanmasında, kelime ve kavramlara yüklenen anlamların rolü vardır.

ARAŞTIRALIM

"Allah Teâlâ akrabalık bağına şöyle dedi: "Ne dersin, seninle bağını sürdürenle ben de bağımı sürdürsem, seninle bağını koparanla ben de bağımı koparsam, bundan memnun olur musun?" Akrabalık bağı da: "Evet" dedi."

(Buhârî, Edeb, 13; Müslim, Birr ve's-Sıla, 16.)

Bu hadis-i şerifin anlamını hadislerde mecaz kullanımı bakımından araştıralım.

3 Müslim, Cenâiz, 106.
4 Buhârî, İ'tisâm, 1; Müslim, Mesâcid, 7.
5 Buhârî, Zekât, 66; Müslim, Hudûd, 45.

Esbâbü Vürûdi'l-Hadis

Bu ilimde hadisin söylenmesine sebep olan olay tespit edilir. Hadisin nerede, ne zaman ve ne maksatla söylendiği araştırılır. Hadisin söylenmesine zemin hazırlayan olay ve durumun, ortam ve şartların bilinmesi hadisin doğru anlaşılmasına yardım eder. Ayrıca hadisin sebep ve hikmetinin ne olduğu, örfi, yerel veya evrensel boyut taşıyıp taşımadığı, yürürlükten kalkıp kalkmadığı (nâsih-mensûh) büyük ölçüde ortaya çıkar. Kuşkusuz sahabe nesli hadisin söylenme/vürûd sebeplerine şahit olduğundan, hadisleri anlama ve uygulama konusunda kaynak olarak öncelikle onlar dikkate alınmalıdır.

Amel-niyet ilişkisine dair hadisin söylenme/vürûd sebebine bu açıdan bakalım:

Adı bilinmeyen bir sahabi Mekke'de yaşamaktaydı. Hicret emri verilince Medine'ye gitmek isteyen Ümmü Kays adlı bir kadınla evlenmek istedi ve bu isteğini ona bildirdi. Ümmü Kays da onun bu isteğini Medine'ye hicret etmesi şartıyla kabul etti. Aslında hicreti düşünmeyen sahabi, Ümmü Kays ile evlenmek için Medine'ye hicret etti. Bu olayı öğrenen sahabiler ona Ümmü Kays için hicret eden adam anlamında "Muhâciru Ümm-i Kays" lakabını verdiler ve onun hicret sevabı kazanıp kazanmadığını konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) şu hadis-i şerifiyle konuya açıklık getirdi:

Sünnetin kaynağı olan Hz. Peygamber'in yaşamış olduğu Medine-i Münevvere'den günümüze ait bir görünüm.

"Ameller, niyetlere göre değer kazanır. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kim elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti hicret ettiği şeye göre değerlenir."[6]

Bir diğer vürûd sebebi örneği daha görelim:

Üç sahabi Peygamber Efendimizin evine geldiler ve Müminlerin annesinden Resul-i Ekrem'in ne kadar ibadet ettiğini öğrendiler. Bunu duyunca kendi ibadetlerini azımsadılar ve daha dindar bir hayat yaşamak istediler. Onlardan biri: "Ben bütün gece namaz kılacağım." dedi. İkincisi "Ben her gün oruç tutacağım." dedi. Üçüncüsü de "Ben de hiç evlenmeyeceğim." dedi. Onların bu kararını öğrenen Resulullah kendilerini şöyle uyardı:

"Kim benim sünnetimden; dinde izlediğim hayat tarzından, yol ve yöntemden yüz çevirirse benden değildir."[7]

6 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1; Müslim, İmâret, 155.
7 Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5.

YAZALIM

..... : Hadislerde anlaşılması zor olan kelimeleri açıklayan bir ilim dalı	Hadisin söylenme sebeplerini araştıran ilim dalı : .....
..... : Çelişkili gibi görünen hadisleri açıklayıp uzlaştıran ilim dalı	Hadis ve sünneti doğru anlamak, gözetilen amaç ve sonuçları çıkarmak anlamındaki ilim dalı. : .....

Yukarıdaki boşluklara ilgili ilim dalının adını yazınız.

2. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Dikkat Edilmesi Gereken Esaslar

Hadis ve sünnetin doğru anlaşılabilmesi için hem Kur'an-ı Kerim'in esas alınması hem de hadisler arası bütünlüğün gözetilmesi gereklidir. Aslında bu konuda ek olarak Arap dili ve edebiyatını iyi bilmek, hadis ilminde uzmanlaşmak, muhatabın bilgi ve bilinç düzeyini dikkate almak, tartışma usulü ve adabı çerçevesinde hakikat peşinde olmak gibi ilkeler de göz önünde bulundurulmalıdır.

KONUŞALIM

Hadis ve sünnetin anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim neden temel ölçüt olmalıdır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

2.1. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim'in Esas Alınması

Bir Müslümanın temel vazifelerinden biri Kur'an okumak, onun mana ve hikmetlerini anlayıp kavramak için çaba sarf etmektir. Böylece insan huzur ve sükûna erişip samimi bir kul olur.

Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın evlerinden bir evde, Allah'ın kitabını okuyan ve onu aralarında müzakere edip anlamaya çalışan bir topluluk üzerine sekinet (huzur, güven, vakar) iner ve kendilerini Allah'ın rahmeti kaplar, melekler onları kuşatırlar, Allah da onları kendi huzûrunda bulunanların arasında anar." [8]

Hadis ve fıkıh âlimi Nevevî (ö. 676/1277) şunu öğütler:

"Bilesiniz ki Kur'an okumak en faziletli zikirdir. Lakin asıl istenen onu anlayıp düşünerek okumaktır."

8 Müslim, Zikir, 38.

Esasen Yüce Kur'an'ın iyi anlaşılması, hadis ve sünnetin iyi kavranmasına, hadis ve sünnetin doğru anlaşılması da Kur'an'ın üzerinde düşünerek okunmasına bağlıdır.

Peygamber Efendimiz veya onun hadisini rivayet eden sahabiler, bazen hadislerden sonra Kur'an-ı Kerim'den bir ayet okuyarak aralarındaki münasebete ve anlam bütünlüğüne işaret etmişlerdir.

Mesela Peygamber Efendimiz "*Ben her mümine dünyada ve ahirette yakınım.*" buyurmuş, ardından **"Peygamber, müminlere canlarından daha yakındır..."**[9] ayetini okumuştur.[10]

Hadis-i şerifleri anlamaya çalışırken Kur'an ayetlerini dikkate almanın önemi ile ilgili şu örneği verebiliriz:

Peygamber Efendimiz: *"Bir katilin işlediği suç ve günahtan Hz. Adem'in oğlu Kâbil'e bir pay düşer."*[11] buyurmuştur.

Bu hadisi okuyan birçok kişinin aklına **"Hiçbir günahkar, başkasının günahını yüklenmez..."**[12] ayet-i kerimesi gelebilir. İlk bakışta sanki bu ayet ile yukarıdaki hadis birbiri ile çelişiyormuş gibi görünür. Öyle ya hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmeyecekse neden her cinayet suçundan ötürü Hz. Adem'in oğluna günah yazılsın ki? Oysa ilgili hadisi rivayet eden Buhârî, beraberinde bir de şu ayeti hatırlatmıştır:

ARAŞTIRALIM

Abâdile denilen dört Abdullah kimlerden oluşmaktadır? Araştırınız.

DÜŞÜNELİM

Endülüslü âlim Şâtıbî (ö. 790/1388) diyor ki:

"Hadis, ya Allah'tan gelen bir vahiydir ya da kitap veya sünnetten sahih bir vahye dayanan, Resulullah tarafından yapılan muteber bir ictihaddır."

(Şâtıbî, el-Muvâfakât fî usuli'l-ahkâm, C 4, s. 21.)

Bu değerli âlim **"O kendi hevâ hevesine göre de konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir."** *(Necm Suresi, 3-4)* ayetinde geçen vahiy kelimesinin şerîat mânasında kullanıldığını da söylemiştir.

(Bk. Şâtıbî, el-Muvâfakât fî usuli'l-ahkâm, C 2, s.169.)

Şâtıbî'nin bu sözünü Kur'an-hadis ilişkisi, bütünlüğü, hadisleri anlamada Kur'an-ı Kerim'i anlamanın önemi bakımından düşünelim.

"لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ"

9 Ahzâb suresi, 6. ayet.
10 Buhârî, İstikraz, 11.
11 Buhârî, İ'tisam, 15.
12 Fâtır suresi, 18. ayet.

"Böylece kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler. "[13]

Demek oluyor ki insanları bilgisizce saptırıp onlara zarar verenler, saptırdıkları kimselerin de günahlarını taşıyarak hesap vereceklerdir. Bu durumda yukarıda aktardığımız hadis-i şerifin ve ayet-i kerimenin, suça azmettirme açısından ele alınıp yorumlanması gerekir. Öte yandan bir günah ve kötülük konusunda çığır açmak da o yolda ilerleyenlerin işleyecekleri günahlardan payına düşeni almak demektir.

Bu durum, suç işleyenlerin cezalandırılmayacağı, suçlarının başkasına yükleneceği anlamına gelmemektedir. **"Hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmez..."**[14] ayeti ise suç ve günahın şahsiliği ilkesiyle ilgilidir. Böylelikle taşlar yerine oturmuş olur.

2.2.Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Bütünlüğün Gözetilmesi

Bir hadisin doğru anlaşılması ve yorumlanması için öncelikle onun bütün tariklerinin araştırılıp birlikte değerlendirilmesi ve böylece iç tutarlılığının sağlanması gerekir. Belli bir konuya dair hadislerin bir kısmını görüp diğer bir kısmını görmemek, eksik veya yanlış sonuca götürür.

TARTIŞALIM

Aşağıdaki tablolarda verilen üç hadisi önce tek başına daha sonra birlikte okuyunuz. Üç metni okuyunca etekleri uzun elbise giymenin dinî hükmü konusunda ulaştığınız sonuç değişti mi? Tartışınız.

"Elbiseden topukların altına uzananı cehennemdedir."

(Buhârî, Libas, 4.)

Hz. Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Resulü, elbisemin eteği yere sarkıyor, ancak onu kaldırıyorum. Ne dersiniz?" diye sordu. Resulullah: *"Sen elbiseni kibirle uzun tutan biri değilsin."* buyurdu.

(Buhârî, Libas, 4.)

Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kim elbisesini kibirle sürürse, Allah kıyamet günü ona bakmaz."

(Buhârî, Libas, 4.)

13 Nahl suresi, 25. ayet.
14 En'âm suresi, 164. ayet.

Hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütünlüğün gözetilmesi için hadis şerhlerine başvurmak da önemlidir. Aslında pek çok ayet-i kerime tefsire başvurmadan anlaşıldığı gibi pek çok hadis de şerhlere başvurmadan anlaşılır.

Ne var ki özellikle ahkâmla ilgili hadisler veya anlaşılması özel bilgi gerektiren rivayetler için hadis şerhlerine başvurmak gerekir. Bu tür hadisleri şerhlere başvurmadan hemen neticeye bağlamak ve onlardan hüküm çıkarmak doğru değildir. Bilgi ve tecrübe eksikliği hadisin doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına engel olur.

Bir hadisin farklı tariklerini araştırmanın önemine dair bir örnek görelim:

Resul-i Ekrem şöyle buyurur: *"Kim, Allah'tan başka bir ilâh olmadığını bilerek ölürse cennete girer."*[15] Bu hadis ilk bakışta, imanı olan kimsenin ihlaslı olmasa da ibadet etmese de ahiret saadetine erişilebileceği izlenimi verebilir. Oysa cennete girmenin şartları konusunda başka hadisler de bulunmaktadır.

Sözgelimi Resulullah bir diğer hadis-i şerifte *"Bütün gönlüyle Allah'a bağlanarak lâ ilâhe illallâh diyen kimse."*[16] ifadesini kullanmıştır. Bir başka deyişle cennete girebilmek için sadece "Allah'tan başka ilah olmadığını bilmek" yeterli değildir.

Bu konuda yorum yaparken "ihlâs" ile ve "hâlis" bir kalple inanmak gerektiğini anlatan ifadelerin geçtiği hadisler de dikkate alınmalıdır.

Demek oluyor ki bütün gönlüyle Allah'a bağlanma niyeti yanında dini yaşama kararlılığı yoksa cennete giden yolda bir engel var demektir. Sahabenin, Resul-i Ekrem'e *"Namaz kılmak, zekât vermek ve her Müslümana samimi ve tutarlı davranmak üzere biat ettim."*[17] diyerek verdiği güvence bu konuya ışık tutar.

BİLGİ KUTUSU

Bir adam kendisine hadis rivayet eden Saîd b. Cübeyr'e: "Allah'ın kitabında buna aykırı şeyler var." demişti. O da bu adama: "Bana bak, ben sana Resulullah'tan hadis rivayet ediyorum, sen ise Allah'ın kitabı ile itiraz ediyorsun. Resulullah, Allah'ın kitabını senden daha iyi bilirdi!" diye karşılık vermişti.

(Dârimî, Mukaddime, 49.)

TARTIŞALIM

Basralı muhaddis tâbiî Ebu Nadre diyor ki: "Resulullah'ın ashabı toplanıp bir araya geldikleri zaman ilim (hadis) müzakere ederler ve Kur'an'dan bir sure okurlardı".

(Hatîb, el-Fakîh ve'l-mütefakkih, C 2, s.126.)

Sahabenin hadis müzakere ettikleri ortamlarda Kur'an-ı Kerim'den de bir sure okumalarının sebebi ne olabilir? Tartışalım.

Olayları doğru yorumlayabilmek için tüm detayları bilmek nasıl gerekli ise, hadisleri doğru anlayabilmek için de sünnetin tamamına vakıf olmak gereklidir.

15 Müslim, Îmân, 43.
16 Buhârî, İlim, 33, Rikâk, 51.
17 Buhârî, İman, 40; Müslim, İman, 97.

PAYLAŞALIM

Aşağıdaki hadislerden sadece 1. hadisi okuyan birinin kadınların yolculuğa çıkmaları konusunda yapacakları çıkarımla 1. ve 2. hadisi birlikte okuyan birinin yapacağı çıkarım aynı olur mu? Bu konudaki düşüncelerinizi hadislerin anlaşılmasında bütünlüğün gözetilmesi ilkesini göz önünde bulundurarak paylaşınız.

1. *"Kadın yanında mahremi olmadan üç günlük mesafede yolculuğa çıkmasın."*

(Buhârî, Taksîru's-salat, 4; Müslim, Hac, 422-423.)

2. "Biz Resulullah'ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikayet etti. Bir müddet sonra bir başkası geldi, o da yol kesiciliğinden şikayette bulundu. Hz. Peygamber bana dönerek:

-Ey Adî, Hîra şehrini gördün mü? diye sordu. Ben de:

-Hayır, görmedim ama çok duydum, dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

-Eğer ömrün yeter de yaşarsan, bir kadının devesi üzerinde tek başına Hîra'dan kalkıp Kâbe'yi tavaf etmeye geldiğini ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmadığını göreceksin."

(Buhârî, Menakıb, 22.)

3. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Farklı Disiplinlerden Faydalanma

Daha önce de belirttiğimiz gibi, dirayetü'l-hadis ilminin başlıca kaynakları Kur'an, sünnet, siyer ve fıkıh ilmidir. Hadislerin anlaşılmasında etkili olan siyer ilminin konumu kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Çünkü Peygamber Efendimizin sîreti, yani kişiliği ve yaşayışı sünneti açıklar, sünnet de Kur'an'ı açıklar. İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe'nin şu sözü bu açıdan anlamlıdır: "Eğer sünnet olmasaydı, hiçbirimiz Kur'an'ı anlamazdık!"

Öte yandan hadis, fıkıh ve lügat âlimi Hattâbî (ö. 388/998), "Hadis temeldir, fıkıh ise bu temel üzerine kurulan binadır. Temeli olmayan bina yıkılır, üzerine bina yapılmayan temel de bozulur." derken hadis-fıkıh ilişkisine dikkat çekmiştir.

ARAŞTIRALIM

"Ümmetime zorluk vermeyeceğimi bilsem her namazla beraber dişlerini temizlemelerini emrederdim."

(Buhârî, Cuma, 7; Müslim, Tahâre, 42.)

Hadisleri anlamada farklı disiplinlerden yararlanmanın önemine dikkat çekerek bu hadisi ağız ve diş sağlığı bakımından nasıl yorumlayabiliriz? Araştırınız.

Sünnet ve hadisin anlaşılmasında tefsir, kelam, fıkıh, siyer, tasavvuf/ahlak gibi ilim dalları yanında; eğitim, iktisat, siyaset, tarih, coğrafya, antropoloji, sosyoloji ve psikoloji, tıp, hukuk, matematik, jeoloji, astronomi gibi çağdaş disiplinlerden de yararlanmak gerekir.

LİSTELEYELİM

Hadis ve sünnetin anlaşılmasında hangi disiplinlerden faydalanılır? Listeleyiniz.

Hadisleri yorumlarken yanlışları en aza indirebilmek için tarihsel tecrübeden ve farklı disiplinlerden beslenen hadis şerhleri kesinlikle ihmal edilmemelidir. Hicri dördüncü asırdan itibaren hadis şârihleri, hadislerin nasıl anlaşılıp yorumlanması gerektiğini göstererek zengin bir şerh edebiyatı ortaya koymuşlardır.

Sonuç itibariyle sünnet ve hadisin anlaşılmasında farklı disiplinlerden faydalanmak, geniş bir ufuk ve bakış açısı kazandırır; ayrıca ilim ve medeniyet yolunda ciddi mesafe alınmasını sağlar. Bu yöntemin izlenmesi hâlinde sünnet ve hadisin, geçmişte kalmış bir tarih değil, aksine bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen evrensel değerler taşıdığı görülür.

TARTIŞALIM

Abdullah b. Âmir şöyle anlatır: "Bir gün Resulullah evimizde otururken annem, (bana) 'Yanıma gel. Bak sana ne vereceğim!' diyerek beni çağırdı. Bunun üzerine Resulullah, *'Çocuğa ne vereceksin?'* diye sordu. Annem, 'Ona hurma vereceğim' deyince, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Dikkat et! 'Eğer çocuğa bir şey vermeseydin, bu söz (amel defterine) bir yalan olarak yazılacaktı."

(Ebu Dâvûd, Edeb, 80.)

Yukarıdaki hadisi, çocuk eğitiminde dikkat edilmesi gereken ilkeler ışığında yorumlayınız. Eğitim bilimlerine dair disiplinlerden yararlanarak bu hadis ile ilgili neler söyleyebiliriz? Tartışınız.

4. Hadis ve Sünnetin Öğrenilmesi ve Anlaşılması İle İlgili Hadis Metinleri

1

عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « نَضَّرَ اللهُ اِمْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا، فَحَفِظَهُ حَتّٰى يُبَلِّغَهُ، فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ اِلٰى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ، وَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ لَيْسَ بِفَقِيهٍ »

Zeyd b. Sâbit (r.a.) şöyle dedi: Ben, Resulullah'ı şöyle buyururken işittim:

"Benim sözümü işitip ezberledikten sonra onu bir başkasına ulaştırana kadar muhafaza eden kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine bilgi ulaştırılan nice insan vardır ki o bilgiyi bizzat işiten kimseden daha iyi anlar ve korur. Nitekim bilgiye ulaşan pek çok kişi o bilgiyi kavrayıp anlayacak kapasiteye sahip değildir."

(Tirmizî, İlim, 7; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 183.)

2

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: « اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا »

Zeyd b. Erkam'dan (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle dua ederdi:

"Allah'ım, faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."

(Müslim, Zikir, 73.)

3

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «خَصْلَتَانِ لاَ تَجْتَمِعَانِ فِى مُنَافِقٍ حُسْنُ سَمْتٍ، وَلاَ فِقْهٌ فِى الدِّينِ»

Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"İki özellik münafıkta bir araya gelmez: Güzel ahlak ve dinde anlayış sahibi olmak."

(Tirmizî, İlim, 19.)

4

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ:قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّي اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ:

اَللَّهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَزِدْنِي عِلْمًا ...

Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allahım, bana öğrettiklerinle ben faydalandır. Bana fayda verecek ilmi bana öğret ve ilmimi artır..."

(Tirmizî, Deavât 128; İbni Mâce Sünnet 23.)

5

قَالَ عَلِيٌّ:

« حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ »

Hz. Ali diyor ki: *"(Dini konularda) insanlara anlayacakları şeyleri aktarın (yadırgayacakları türden bilgileri bırakın). Allah ve Resulü'nün yalanlanmasını ister misiniz?"*

(Buhârî, İlim, 49.)

6

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْه وَسَلَّم قَالَ:

« مَنْ تَطَبَّبَ وَلَمْ يُعْلَمْ مِنْهُ طِبٌّ فَهُوَ ضَامِنٌ »

Tâbiîn âlimlerinden Amr İbni Şuayb, babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"Tıp bilgisi (uzmanlık tecrübesi) olmadığı halde tabipliğe soyunan kimse, hastaya verdiği zarardan sorumludur."

(Ebu Dâvud, Diyât, 25; Ayrıca bk. Nesâî, Kasâme, 41; İbn Mâce, Tıb, 16.)

7

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لاَ يَسْأَلُنِى عَنْ هٰذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوَّلُ مِنْكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ، خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Resul-i Ekrem'e :

- "Yâ Resulallah! Kıyamet günü senin şefaatine nail olacak en bahtiyar insan kimdir?" diye soruldu. Resulullah da şöyle buyurdu:

-"Ebu Hüreyre! Hadise olan hırs ve merakını gördüğüm için, bu hadisi senden önce bana hiç kimsenin sormayacağını biliyordum. Kıyamet gününde benim şefaatime erişecek olan insanların en bahtiyarı, şüpheden uzak tertemiz bir kalple ya da içinden gelerek 'lâ ilâhe illallâh' diyen kimsedir."

(Buhârî, İlim, 33, Rikâk, 51.)

OKUMA PARÇASI

DİNİ DOĞRU ANLAMAK

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :

« مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِى الدِّينِ »

İbn Abbâs'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"Allah kime hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1,s. 306; Ayrıca bk. Tirmizî, "İlim", 1; Dârimî, Mukaddime, 24; Ayrıca bkz. Buhârî, İlim, 10; Müslim, İmâret, 175.)

HADİSİN SAHABİ RAVİSİ: ABDULLAH B. ABBAS

Hz. Peygamberin amcası Abbas radıyallahu anh'ın oğludur. Annesi Hz. Hatice'den hemen sonra Müslüman olan Ümmü'l-Fazl Lübâbe'dir.

İbni Abbas hicretten üç yıl önce Mekke'de doğunca, onu getirip Resul-i Ekrem'in kucağına verdiler. Efendimiz mübarek ağzında çiğnediği bir hurmayı onun damağına çaldı. İbni Abbas tahnik denilen bu hâdise sebebiyle ashab arasında pek üstün meziyetlere sahip olmuştur.

Daha sonraları Hz. Peygamber ona iki defa dua etmiş, bu dualarından birinde *"Allahım! Onu büyük din âlimi (fakîh) yap ve ona Kur'an'ı öğret!"* buyurmuştur. İlerleyen süreçte İbni Abbas Kur'an-ı Kerim'i en iyi bilen sahabi olmuş, kendisine Tercümânü'l-Kur'an unvânı verilmiştir. Ümmetin en âlimi diye de anılmıştır.

Hz. Peygamberin hanımlarından Meymûne annemiz onun teyzesi idi. Bu sebeple bazı geceler Resul-i Ekrem'in yanında kalır, onun fiil ve hareketlerini, ibadetlerini tâkip ederdi. Efendimizin vefatında henüz 13 yaşında olan İbni Abbas, zekâ ve anlayışı sebebiyle birçok defa Hz. Peygamber'in takdirini kazanmıştır. Talebelerine birgün tefsir, birgün siyer ve megâzî, birgün edebiyat, bir başka gün Arapların meşhur savaşları demek olan Eyyâmü'l-arab okuturdu.

Abdullah İbni Abbas'ı çok seven Hz. Ömer, onun görüşlerine pek değer verirdi. Hz. Ali devrinde Basra valiliği yaptı. Bir kısmını bizzat Hz. Peygamberden duyduğu mükerrerleriyle birlikte 1660 hadis rivayet etmiştir.

İbni Abbas hayatının son yıllarında gözlerini kaybetti. Bazı kaynaklar onun Kerbelâ Fâciası'na çok üzülüp ağladığını ve gözlerini bu yüzden yitirdiğini belirtirler.

Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite, verdiği fetvâlarla meşhur ve abâdile diye anılan dört Abdullah'tan biri olan İbni Abbas, hicretin 68. yılında (687) Tâif'te 71 yaşında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

AÇIKLAMA

Açıklamakta olduğumuz hadis-i şerifin isnadı sahihtir. Bu hadisin Buhârî ve Müslim tarafından nakledilen ve Muâviye b. Ebu Süfyân tarikiyle gelen rivayetinde şu ziyade bulunmaktadır: *"Allah kime bir hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar. Ben sadece taksim ederim, veren ise Allah'tır (c.c). Allah'ın emri gelip kıyamet kopuncaya kadar bu ümmet Allah'ın emrettiği şekilde hak üzere kalacak, muhalefet edenler onlara zarar veremeyeceklerdir."*

Hadis ve fıkıh âlimi Nevevî, bu hadiste geçen "Allah'ın emrettiği şekilde hak üzere kalacak ümmet"in mücahit, fakih, muhaddis, zahit ve iyiliği emredip kötülükle mücadele etmek gibi diğer hayır faaliyetleri yerine getiren mü'minler topluluğundan oluştuğuna dikkat çeker.

Hadis metninde geçen "hayır" kelimesi, "akl-ı selim ve fıtratın gereği her türlü iyilik" diye açıklanır. Nitekim bazı tariklerinde hadis-i şerif şu cümle ile başlar: "Hayır, bir alışkanlıktır; insanın tabiatı iyilik ve dostluğa yatkındır. Şer ise kötü bir alışkanlık, inatçılık, gerginlik ve düşmanlıktır."

Hadis metnindeki "fıkıh", anlama, anlayışlı ve kavrayışlı olma, ince anlayış ve derin kavrayış, ilim-amel bütünlüğü, görev ve sorumluluk bilincini oluşturan bilgi ve basîret demektir. Burada kelimenin geniş sözlük anlamı bütün ilimleri içerdiğinden, dar olan terim anlamına (fıkıh ilmi) tercih edilir. Bu demektir ki "dinde fıkıh" amelî hükümlerle sınırlı değildir; itikadî ve ahlaki esaslara nüfuz yeteneğini de kap-

sar. Nitekim İmam Ebu Hanîfe'ye nisbet edilen itikad konusunda el-Fıkhü'l-Ekber adlı bir risale vardır. Burada fıkıh, "kişinin lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesi" şeklinde tarif edilir. Bu tarifin içinde itikad, amel ve ahlakın da bulunması bu bakış açısını destekler.

Hadisin metninde geçen "din" ise şöyle tarif edilir: "Din, akıl sahibi insanları kendi tercih ve iradeleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ve dünya - ahiret mutluluğunu vaat eden ilahî bir kanundur." Dini tanımlayan ve tamamlayan bu dört unsurun parçalanması durumunda yanlış ve çarpık bir din anlayışı artık kaçınılmaz hale gelir. Özellikle de insanın, akıl ve iradesini bir başkasına teslim etmesi, onu kimlik ve kişilikten uzaklaştırıp hüsrana sürükler.

Allah'ın (c.c.) hayır dilediği insan; kendisine inanç esasları, helal-haram ve ahlak konuları gibi dinini yaşayabilmek için ihtiyaç duyduğu bilgileri nasip ettiği kimse demektir. Gerçekten de dini doğru anlamak, Allah'ın (c.c.) kuluna olan bir lütfudur. Yüce Allah, Tevbe suresinin 122. ayetinde dinin varlığını sürdürebilmesini iki temel esasa bağlar. Bunlardan biri tefakkuh, diğeri cihaddır. Bu ayetteki, "dini konuları delilleriyle iyice araştırıp sonuç almak" anlamında tefakkuh, Zemahşerî'nin ifadesiyle en büyük cihad (el-cihâdü'l-ekber) demektir.

Gerçekten de dini konularda doğru bilgiye ulaşılması, iman, amel ve ahlak esaslarının çok iyi bilinmesi, bir Müslüman için dine özen gösterildiğinin işaretidir. Tıp, diş hekimliği, hukuk, mimarlık ve mühendislik gibi ilim ve sanat dalları, nasıl uzun bir çıraklık dönemi ve ihtisas tecrübesi istiyor ise dini ilimler de bu yüz yüze eğitim tecrübesine çok daha fazla ihtiyaç duyar. Aksi halde Müslüman, korumakla yükümlü olduğu beş temel esası; can, akıl, din, nesil ve malı riske atmış olur.

Üzülerek ifade edilmelidir ki "Kur'an İslam'ı" söylemiyle yola çıkıp Resulullah'ın sünnetini, onun yöntem ve uygulamalarını görmezden gelip itidal çizgisini kaybedenler vardır. Bunların yanı sıra, zâhirî (yüzeysel) veya bâtınî (gizemli) eğilim gösterip İslam'ın ana bünyesinden uzaklaşanlar da bulunmaktadır. Bu durum, bu büyük cihadın önemini gösterdiği kadar, onun pek de kolay olmadığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan, günümüz dünyasında özel bir araştırması ve derinliği olmadığı halde uzmanlık isteyen dini konular hakkında salt nakil veya salt akıl ile konuşan ve gereksiz tartışmalara yol açan pek çok insan vardır. Halbuki dinin doğru anlaşılmasında ve yorumlanmasında nakil-akıl dengesi veya rivayet-dirayet bütünlüğü ilkesi kesinlikle göz önünde bulundurulmalıdır.

İşte bu yüzden, "ihtisasa hürmet esastır" kaidesini çiğneyip "denetimsiz malumat yığını" ile yazıp konuşanlar, Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a.) şu serzenişi üzerinde düşünmelidirler:

"Siz âlimleri çok, lafazanları (hatipleri, kıssacıları) az olan bir devirde yaşıyorsunuz. Sizden sonra âlimleri az fakat lafazanları çok olan bir zaman gelecektir. Kimin ilmi çok, konuşması az olursa o övgüye layıktır. İlmi az olmasına rağmen çok konuşan kimse ise yergiye layıktır."

Ayrıca "İbadet ve fazileti olmasına rağmen rivayet bilgisi ve tecrübesi olmayan bir şahıstan hadis alınmaz." diyen İmam Mâlik'in uyarısı dikkate alınmalıdır. Aksi

halde toplumsal kargaşa denilebilecek bir fitne ve fesat ortamı oluşur.

Henüz genç bir sahabi olan Ebu Saîd el-Hudrî (r.a), Resul-i Ekrem'den şu hadisi nakleder:

"Dinlerini öğrenmek üzere size dünyanın dört bir yanından insanlar gelecek. Size geldiklerinde onlara iyi davranın ve kendilerine hayır tavsiyesinde bulunun!". Beyhakî ile Hatîb el-Bağdâdî'nin naklettiği başka bir rivayette "onlara hadis anlatınız" talimatı geçmektedir. Peygamber Efendimizin vefatından sonra Ebu Saîd el-Hudrî (r.a.) uzaklardan gelen öğrencileriyle karşılaşır ve onlara: "Resulullah'ın (s.a.v.) bize emanet ettiği gençler, merhaba, hoş geldiniz!" diye yakın ilgi gösterir.

Netice itibariyle, *"İki haslet münafıkta bir araya gelmez: Ahlaki kişilik ve dinde anlayış sahibi olmak."* hadisi yanında, Hz. Ali'nin şu sözü "dini doğru anlamak" için "hıtâmuhû misk" kabilinden bir hatırlatma olsun:

"Dikkat edin, anlayış ve kavrayışın olmadığı bir ilim ve ibadette hayır yoktur."

(Dârimî, Mukaddime, 29.)

[Zekeriya Güler, Dini Doğru Anlamak, Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2017, sayı: 314, s. 46-47.]

HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

1) Allah'ın (c.c.) hayır dilediği insan, bireysel ve toplumsal hayatında dinini yaşayabilmek için ihtiyaç duyduğu bilgileri elde eden kimsedir.

2) Dini doğru anlamak için zihnî melekelerin açık olması, ilahî bir lütuftur.

3) Haddini bilmeyip dinî alanda konuşmak, özellikle uzmanlık isteyen konuları kamu önünde tartışmak, zihinsel ve toplumsal kargaşaya yol açar.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen geleneksel hadis ilimleri nelerdir?

.....
.....

2. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslar nelerdir?

.....
.....

3. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında hangi bilim dallarından yararlanılabilir?

.....
.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi hadisleri anlama ile ilgili ilim dallarından biri değildir?

A) Cerh ve ta'dil

B) Muhtelifü'l-hadis

C) Esbâbü vürûdi'l-hadis

D) Garîbü'l-hadis

E) Fıkhü'l-hadis

2. Aşağıdakilerden hangisi dirayetü'l-hadis ilmi ile ilgili değildir?

A) Hadislerin metinlerini konu edinir.

B) Lafızlardan anlaşılan manayı araştırır.

C) Fıkhü'l-hadis olarak da adlandırılabilir.

D) İsnad zincirini inceler.

E) Siyer, fıkıh ve Arap dilinden yararlanır.

3. "Hadis metinlerinde geçen ve az kullanıldığı için anlaşılması zor olan kelimeleri açıklayan bir ilim dalıdır. Bu ilim sayesinde hadislerde geçen nadir kelime ve kavramlara yanlış anlam yüklenmemiş olur."

Yukarıda tarif edilen ilim dalının adı nedir?

A) Cerh ve ta'dil

B) Muhtelifü'l-hadis

C) Esbâbü vürûdi'l-hadis

D) Garîbü'l-hadis

E) Fıkhü'l-hadis

4. "Anlam bakımından birbirine zıt görünen ancak dikkatle incelendiğinde araları uzlaştırılan ve zıtlığı giderme yolları gösterilen hadisleri inceler."

Bu tarife uyan ilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cerh ve ta'dil

B) Muhtelifü'l-hadis

C) Esbâbü vürûdi'l-hadis

D) Garîbü'l-hadis

E) Fıkhü'l-hadis

5. "Hadisin söylenmesine zemin hazırlayan olay ve durumun, ortam ve şartların bilinmesi hadisin doğru anlaşılmasına yardım eder."

Bu tanımda aşağıdaki ilim dallarından hangisine işaret edilmektedir?

A) Cerh ve ta'dil

B) Muhtelifü'l-hadis

C) Esbâbü vürûdi'l-hadis

D) Garîbü'l-hadis

E) Fıkhü'l-hadis

C. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. (.....) Haddini bilmeyip dinî alanda konuşmak, özellikle uzmanlık isteyen konuları kamu önünde tartışmak, zihinsel ve toplumsal kargaşaya yol açar.

2. (.....) Hadisleri yorumlarken yanlışları en aza indirebilmek için tarihsel tecrübeden ve farklı disiplinlerden beslenen hadis şerhleri kesinlikle ihmal edilmemelidir.

3. (.....) Hadis metinlerinde geçen ve az kullanıldığı için anlaşılması zor olan kelimeleri açıklayan ilim dalına fıkhü'l-hadis denir.

4. (.....) Hadis ilminde sened ile ilgili bilgileri araştıran kısma dirayetü'l hadis, metin ile ilgili kısımları araştıran kısma da rivayetü'l hadis denir.

5. (.....) Dirayetü'l hadis ilminin başlıca kaynakları Kur'an, sünnet, siyer ve fıkıh ilimleridir.

6. (.....) Bir hadisin doğru anlaşılması ve yorumlanması için öncelikle onun bütün tariklerinin araştırılıp birlikte değerlendirilmesi ve böylece iç tutarlılığının sağlanması gerekir.

7. (.....) Allah Teâlâ Peygamberimize (s.a.v.) az sözle çok anlam ifade etme (cevâmiu'l-kelim) yeteneği vermişti.

D. Peygamberimizin sahabilerinden ve hadis ravisi olan Abdullah b. Abbas (r.a.) hakkındaki bilgilerinizi gözden geçirerek aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

E. Aşağıda şifreli olarak verilen hadisi bulunuz.

1 A	2 L	2	1	3 H	‘	4 I	5 M	6 F	1
7 Y	8 D	1	9 S	4	10 Z	11 İ	2	11	5
8	12 E	13 N	,	14 K	15 O	16 R	14	5	1
7	1	13	14	1	2	17 P	18 T	12	13
,	8	15	7	5	1	7	1	13	13
12	6	11	9	18	12	13	19 V	12	14
1	20 B	21 U	2	15	2	21	13	5	1
7	1	13	8	21	1	8	1	13	9
1	13	1	9	4	22 Ğ	4	13	4	16
4	5	-							

_____ _____ _____, _____ _____, _____
_____ __ _____ _____ _____ ____ _____.

(Müslim, Zikir, 73.)